

Literárne pojmoslovie Bohuslava Tablica I. Obsahová diferenciácia pojmu *literní umění* (*literné umenie*)

LENKA RIŠKOVÁ, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

Pojem *literní umění* je pojmom so širokým používateľským zázemím a dlhodobou tradíciou. Z literárnohistorického hľadiska ho treba vnímať ako synkretický pojem, ktorý v sebe zahŕňal viacero významov. Nemožno ho teda synonymicky jednoznačne stotožňovať so súčasným pojmom *literárne umenie*.

Tradične sa tento pojem zvykne interpretovať ako výraz zastrešujúci všetky druhy písomných prejavov bez toho, aby sa diferencovali podľa určitých, napríklad estetických, kritérií.

Možnosti jeho sémantického výkladu však zásadne rozširuje skutočnosť, že písmo poskytuje priestor na sprostredkovanie a osvojovanie si informácií, čo je základným predpokladom pre vzdelanie.

Literárna história ho eviduje v predpisovnej slovenčine už od 15. – 16. storočia, keď sa používal dokonca výlučne na označenie vzdelanosti či gramotnosti, resp. schopnosti čítať a vykladať texty. Až v 18. storočí rozšíril svoj význam aj o schopnosť písať.

O interpretáciu dobového významu pojmu „*literní umění*“ v druhej polovici 18. storočia sa pokúsila Timotea Vráblová: „Ondrej Plachý vidí veľký význam *literního umění* v tom, že je nástrojom šírenia mravnosti a znášanlivosti a formuje kultúrny život národa. Pretože pojem *literní umění* sa v tomto období synkreticky stotožňoval predovšetkým so vzdelanosťou, s vedami, resp. náukami, možno ho považovať aj za synonymum k pojmu písma, ktorým prispievatelia Starých novín označovali písomníctvo. Sumárne, v dobovom kontexte, a teda i v Starých novinách, pojem *literní umění* označoval istý kultúrny prehľad, sčítanosť, poznatky, ktorými ten-ktorý človek disponoval.“ Vráblová upozorňuje, že „sa pri tom neuvažovalo o schopnosti literárne tvoriť. Tento obsah do významovej štruktúry pojmu literatúra vstupuje až neskôr“.¹

Podľa zistení Gizely Gáfríkovej sa tento výraz začal používať na označenie knižnej kultúry, a v istom kontexte aj ako synonymum k pojmu literatúra na prelome 18. a 19. storočia.²

Bohuslav Tablic svoj vzťah k *liternému umeniu* najviditeľnejšie prezentoval a aj najviac konkretizoval vo svojich úvahách o poslaní kníh, ktoré zakomponoval predovšetkým do sprievodných komentárov k vydaniam jeho vlastných i prekladových kníh.

¹ VRÁBLOVÁ, Timotea: Projekt rozvoja „jazyka a vzdelanosti“ v Starých novinách *literního umění*. In: *Slovenská literatúra*, roč. 51, 2004, č. 4, s. 278.

² GÁFRÍKOVÁ, Gizela: Poznámky a vysvetlivky. In: *Hugolín Gavlovič: O dobrých mravoch*. Bratislava : Slovenský Tatran, 2004, s. 265.

Ich prvoradou úlohou malo byť sprístupňovanie poznatkov čitateľovi zo všetkých sfér života. Zdôrazňoval však, že toto sprostredkúvanie informácií by nemalo byť samoúčelné, nemalo výlučne uspokojovať čitateľovu túžbu po vedomostiach a vzdelávaní, ale zároveň by mu malo napomáhať pri utváraní jeho názorov, spoločenského vedomia i hodnotovej orientácie či pôsobiť na jeho citovú a emocionálnu formáciu.

Svoju predstavu o takomto „multifunkčnom“ poslaní kníh Tablic najčastejšie prezentoval v prácach náboženského charakteru, resp. vo svojich predhovoroch k ich prekladom. V Predmluve k prekladu *Knihy Zpovědní... Jana Augusta Hermese* napríklad napísal: „*Bůh pak požehnejž bohatě všem čtenářům této knihy, aby vše, co v ní jest obsaženo, k osvětlení, k polepšení a k uspokojení jejich posloužilo.*“³ Výraz „osvětlení“ je možné interpretovať ako poučenie a intelektuálny rozvoj, pojem „polepšení“ zase ako mravné zdokonaľovanie a výraz „uspokojení“ by potom bolo možné chápať ako navodzovanie príjemných pocitov. Vysvetľovaním základných pravidiel viery a náboženstva – teda rozširovaním vedomostného rozhľadu recipienta – by mala táto kniha (ale zrejme nielen ona) podporovať aj duchovný i duševný rast človeka a v neposlednom rade by mala pôsobiť aj na jeho mravný rozvoj.

Tablic bol presvedčený, že v knihách „(...) nalezne Křesťan nejen výborné ponaučení o velmi důležitých vecích... ale nalezne v nich i zvláštní navedení k ctnosti a srdečné probuzení k polepšení života na cestě zkušeni a poznání sebe samého (zvýraz. L. R.), z něhož potom i uspokojení myslí na základě dobrého svědomí, a na ujištění o milosti boží založené, plynouti musí“.⁴ Literné umenie vo význame kníh a literárneho prejavu teda malo čitateľovi slúžiť na jeho zdokonaľovanie nielen v primárnom význame – prinášaním nových poznatkov, ale aj svojím pôsobením na jeho vnútorné prežívanie, a tak ho mohlo postupne privádzať aj na cestu sebapoznávania. V konečnom dôsledku tak možno konštatovať, že popri základnej informatívnej hodnote kníh kládol Tablic dôraz aj na ich výchovnú funkciu.

Komentáre či vysvetlivky k prekladom náboženských textov poskytli Tablicovi zrejme najvhodnejší priestor na takéto špecifikovanie kritérií literárnej tvorby. Aj keď tieto vyjadrenia venoval špecifickej skupine literárnej produkcie, nemožno im celkom uprieť ich univerzálnu platnosť pre každý typ literárneho prejavu.

O tom, akým smerom sa Tablic usiloval orientovať aj ostatné svoje literárne aktivity, veľa napovedá vyjadrenie z predhovoru k prvému zväzku jeho básnickej zbierky *Poezye*: „*Dokud svět trvati bude, a v něm lidé pravdy milovní a toho, což užitečného a krásného jest, čitelní nalézati se budou, tak dlouho to se o literním umění vyznávati bude, že ono Králi i poddanému, církvi i obci, celé vlasti i zvláštním jejím oudům nevypravitedlný užitek přináší.*“⁵ Hodnotu literného umenia v živote človeka – tak vo význame kníh, ako aj vo význame sprostredkúvania informácií v literárnej podobe, teda vzdelania, ktoré knihy človeku prinášajú – odôvodnil nasledovne: „*ono jest největší ozdoba každého rozumného člověka*“; „*ono každý stav, každý věk mile šlechtí; ono chudým čest působí, bohatým vážnosti přidává*“; „*ono mladosti jest okrasa, starosti*

³ TABLIC, Bohuslav: Předmluva. In: *Jana Augusta Hermese...Kniha Zpovědní*. Vacov, 1800, nepag.

⁴ Tamže.

⁵ TABLIC, Bohuslav: Předmluva. In: *Poezye I*. Vacov, 1806, nepag.

potěšení“; „*literní umění štěstí člověka vysoce povyšuje, neštěstí pak a bídu jeho ne jen ulevuje, ale k skončení, nýbrž v zapomenutí uvodí*“; „*ono vynalezením rozličných nových věcí a nástrojů v dělání rolí a orbě napomáhá, handli cestu kleslí, řemesla k větší dokonalosti, svobodné kunšty k květu přivodí*“.⁶

Rozšiřovanie vedomostného rozhľadu a získavanie nových informácií sa podľa Tablica malo stať pre človeka zárukou jeho neustáleho sebazdokonaľovania; vďaka tomu sa jeho život mohol stať krajší, živší, mohol nadobúdať rozmanitosť, a neupadať do smutného až truchlivého stereotypu. Zároveň zdôrazňoval, že *literné umenie* má rovnaký účinok na každého človeka, bez ohľadu na jeho vek, postavenie či hmotné zázemie. Napokon malo prispievať k všeobecnému rozvoju celej spoločnosti a k jej kultivácii.

Vo význame knižnej kultúry i vo význame vzdelania bolo *literné umenie* pre Tablica zdrojom nápadov a motivácie k zdokonaľovaniu človeka, sveta i života, pričom spôsob, akým k tomu motivovalo, nebol násilný, ale viac by sa mal pritom využívať osobný záujem príjemcu. Táto spontánna sila sa v človeku mohla aktivizovať práve vďaka tomu, že sa prostredníctvom kníh a rovnako aj prostredníctvom vzdelávania, ktoré mu knihy umožňujú, mohol stretnúť s konkrétnymi podnetmi a možnosťami.

Tieto vyjadrenia azda až nápadne pripomínajú názory ďalších autorov literárne aktívnych v druhej polovici 18. a na začiatku 19. storočia (identické myšlienky možno nájsť napríklad v tvorbe Hugolína Gavloviča).⁷ Treba však pripomenúť, že išlo o celkom vedomé a zámerné aktualizovanie známych myšlienok antických a kresťanských autorov, čo bolo bežnou literárnou praxou v duchu osvietenských ideálov. Napríklad pri hodnotení *literného umenia* vo význame vzdelania Tablic priamo priznáva zdroj, ktorý využil: „*Literní umění, jako Cicero praví: doma člověka obveseluje, venku mu nepřekáží, s ním noclehuje, putuje, hospodaří. Přitom pak ono člověka k mravnosti a šlechtnosti vede, ono ho učí sebe jako cíl, a ne jako prostředek vážiti, a kdo tak sebe považuje, a podle toho i v svém jednání se řídí, ten každého dne může říci: živ sem byl!*“⁸

Všetko bohatstvo pochádzajúce z *literného umenia* by však podľa Tablica čitateľovi neprineslo úplný úžitok, keby zostalo v područí jeho sebeckta, uzavretosti voči ostatným ľuďom a svetu. Preto v básni *Svobodné volení*⁹ okrem mnohých apoteóz *literného umenia* ponúkol i návod ako správne čítať knihy. Za základné pravidlo čítania Tablic považoval to, aby sa vždy uskutočňovalo v spoločenstve priateľov:

⁶ Tamže.

⁷ „Největší poklad nalezneš v literném umení,
ačkoliv je pracovitě, mej v nem oblíbení.
Čo je zlého, čo dobrého, z knihy poznat můžeš,
v dobrých vecích i druhému, i sobě pomůžeš.

...

Čo kdy bývalo na svete, to z litery poznáš,
a lépe se vynaučíš, jako se chovat máš.
Umení pomáhá k všemu, nejvíc k statečnosti,
bez umení ani boháč nemá počestnosti.“

(GAVLOVIČ, Hugolín: Nad literní umení / většího bohatstva není. In: *Valaská škola mravu stodola*. Ed. G. Gáfríková. Bratislava : VEDA, 1989, s. 47, I/41.)

⁸ TABLIC, Bohuslav: Předmluva. In: *Poezye I*. Vacov, 1806.

⁹ TABLIC, Bohuslav: Svobodné volení. In: *Poezye I*. Vacov, 1806, s. 3 – 13.

„Utešené spisy čítaval bych s nimi,
Zdelili bychom se myšlenkami svými.
Přesvaté bych pravdy hledal žádostivě
S nimi, nalezna je, těšil bych se živě.“¹⁰

Uvedomoval si, že v každom čitateľovi môže konkrétne dielo zarezonovať niečím iným, v závislosti od jeho individuálnych predispozícií. Rozhovor, resp. názorovú konfrontáciu viacerých čitateľov o prečítanom diele, preto považoval za vhodný spôsob plnohodnotnej čitateľskej percepcie. Zároveň tak demonštroval aj svoju predstavu o hlavnom poslaní *literného umenia*, ktoré malo viesť človeka k spolupráci s inými ľuďmi, aby bol prospešný nielen sebe, ale celej spoločnosti, čo ho následne malo približovať k vyšším a absolútnym hodnotám.

Tablicov život i literárne dielo jasne nasvedčujú, že najvyššou hodnotou a absolútnou pravdou bol preňho Boh a kresťanské ideály, čo však nijako neuberá na univerzálnosti jeho myšlienok. „*Básníř, budže mluví o člověku, jako o jednotlivém, o oudu tovařišství, anebo podnětu štěstí, při vysvětlování stavu člověka těmito schopnostmi vládnoucího, nikdy nezanedbává příležitosti příhodně jej nejmělejším způsobem vysvětliti, a tento veliký základ potvrzovati: že každá věc k dobrému Celosti směřuje, z čehož jeho soustava vzájemného prospěchu dosahuje, když onu velikou polohu dějmi (skutkami) v účinek přivodí, a své děje základem pravosti neb přirození ospravedlňuje.*“¹¹ A keďže sa tieto slová nachádzajú až v jednom z posledných Tablicových literárnych diel – v poznámkovom texte k jeho prekladu Littletonových *Básní*, ktoré sú súčasťou *Anglických Múz* (1831) –, možno hovoriť o akomsi pomyselnom vrchole jeho nazerania na úlohu vzdelania a kníh v živote človeka.

V rámci svojich úvah o úžitku *literného umenia* však upozornil aj na ďalšiu oblasť jeho využitia, v jeho básnických textoch sa totiž objavujú úvahy o tom, aký význam má vzdelanosť a knižná kultúra nielen pre vlast' v štátnopolitickom či sociálno-ekonomickom význame, ale aj pre národ ako spoločenstvo vyčlenené na základe jazykovej, kultúrnej, resp. etnickej príslušnosti.¹²

„*Přátel mích a péč má tá by hlavní byla,
By se Slovenská řeč zdarne velebila.
Vydávali bychom spisy rozmanité,
Zpěvy, básně krásné, milé, znamenité,
Příjemné by u nás Múzy bydló měli,
Slovenské by v Uhřích písně libě pěli.
(...)
Jazyk náš by nabyl v přemileném kvěť
Slávy, kterážby se rozmáhala v světě.*“¹³

¹⁰ Tamže, s. 12.

¹¹ TABLIC, Bohuslav: *Anglické Múzy v Česko-slovenském oděvu*. Budín, 1831, s. 62.

¹² Slovo vlast' nemusí byť v dobovom chápaní ekvivalentom k pojmu národ; v porovnaní s ním môže v sebe obsiahnuť totiž oveľa širší významový záber, pretože pod pojmom vlast' možno rozumieť príslušnosť jednak k istému územiu, k panovníkovi, alebo aj k istému etniku.

¹³ TABLIC, Bohuslav: Svobodné volení. In: *Poezye I. Vacov*, 1806, s. 3.

Sťažoval sa, že obyvateľstvo „Slávie“ v porovnaní s okolitými krajinami nielen že zaostáva v životnej úrovni, ale aj zotrváva v hlbkej nevedomosti. Zanedbávanie vzdelávania považoval za veľkú krivdu na národe: v IV. zväzku *Poezyi* sa rozhorčuje:

„*Slušnéli jest držeti ho
V večné neumělosti?
(...)
Máli Slovák zahynouti
V těžkém bludů vězení,
Nemáli ho oblesknouti
Nikdy slunce umění?*“¹⁴

Uvedomoval si, že problémom je samotná distribúcia kníh či poskytovanie základných vedomostí príslušníkom širších a najmä nižších spoločenských vrstiev, aby vôbec mohli knihy čítať.¹⁵ Ako oveľa závažnejší problém však pociťoval tvorbu takých kníh, o ktoré by mal ľudový príjemca, potencionálny čitateľ, záujem; po ktorých by siahol sám, z vlastnej vôle. Jedine tak by sa mohli knihy stať prostriedkom na zdokonaľovanie úrovne hmotného života ľudí, a zároveň by prispeli aj k sebauvedomovaniu a sebaformovaniu čitateľov, a tak ich viedli k šťastnému životu i k blaženej večnosti. Preto neustále apeloval, aby sa medzi širšiu pospolitosť dostávali knihy so zámerom:

„*Říši bludů, pověr bořit,
Šířit pole umění,
Jestit' světu štěstí tvořit,
Pravdy stavit trápení.*“¹⁶

Požiadavka vzdelania pre každého bola typicky osvietenským ideálom. Vzdelanie malo napomáhať ľuďom, aby sa vo vzájomnej spolupráci približovali k dokonalosti. Pre krajinu malo byť zárukou zvyšovanie životnej úrovne a spokojnosti jej obyvateľov. Pre národ zase stimulujúcim prostriedkom všetkých úsilí o vybudovanie pevného statusu národného spoločenstva vo vedomí jeho príslušníkov a snahy dokázať jeho právo na vlastnú svojbytnosť v spoločenstve ostatných národov.¹⁷

Zámer, s akým sa Tablic rozhodol pre literárne aktivity, možno pomerne jednoznačne identifikovať v Predmluve ku knihe *Augšpurské konfesí aneb Vyznání víry*, kde napísal: „*Ostatne Boha prosím, aby i tato kniha k rozšíření čisté známosti ve Věcech nábožen-*

V dvojverší „Jazyk náš by nabyl v přemileném kvěť / Slávy, kterážby se rozmáhala v světě“ je možno alúzia na odvodzovanie názvu Slovan od pojmu „sláva“ (možno ho teda chápať aj tak, že sláva Slovanov i Slovákov sa „rozmáhala v svete“).

¹⁴ TABLIC, Bohuslav: Venovanie. In: *Poezye IV*. Vacov, 1812, nepag.

¹⁵ Napríklad on sám si zabezpečoval knihy z Čiech prostredníctvom svojho svokra; dokonca si po ne osobne chodieval k nemu až do Trenčína.

¹⁶ TABLIC, Bohuslav: Venovanie. In: *Poezye IV*. Vacov, 1812, nepag.

¹⁷ Podobné idey možno jasne identifikovať aj v tvorbe viacerých Tablicových súčasníkov, napríklad v ľudovýchovných prácach Juraja Fándlyho.

ství; a k zvelebení naši literatury posloužila.“¹⁸ Podľa týchto slov možno usudzovať, že nielen túto, ale každú svoju knihu – či už básnické texty, kázňové, náboženské alebo aj literárnohistorické práce – písal so zámerom, aby ňou okrem rozširovania „čistých známostí“ (teda okrem sprostredkúvania poznatkov zbavených balastu povier a tmárstva, ktoré sa osvietenstvo snažilo premôcť čo najdôslednejšou vedeckou argumentáciou) prispel aj k „zveľbovaniu“, t.j. zveľadovaniu literatúry. Okrem toho presne špecifikoval, že chcel prispieť k zdokonaľovaniu „našej“, teda zrejme domácej literatúry, čo možno rozumieť ako literatúry v domácom jazyku.

Jasne tak prezentoval svoju túžbu po kvalitatívnom zdokonaľovaní domácej literárnej tvorby, a zároveň aj po jej postupe na rebríčku spoločenských hodnôt. V období zvýšeného záujmu o zviditeľňovanie jednotlivých kultúrnych a jazykových spoločenstiev si Tablic zrejme čoraz intenzívnejšie uvedomoval, že úroveň literárneho prejavu v domácom jazyku a uznanie jeho hodnoty ako prostriedku sebaaprezentácie je barometrom vlastného kultúrneho sebavedomia každého spoločenstva.

Literné umenie – či už vo význame písaného slova, resp. písaného prejavu, ako jedného zo základných prostriedkov na prenos informácií, alebo vo význame kníh a knižnej kultúry, alebo aj v abstraktnom význame vzdelania a vedomostného rozhľadu – malo prvorado mobilizovať úsilie o zlepšenie životnej úrovne a podieľať sa na stabilizovaní etických a náboženských noriem v spoločenskom vedomí. V neposlednom rade však čoraz intenzívnejšie rástol aj jeho význam ako prostriedku na aktivizovanie jazykového a kultúrneho povedomia jednotlivých formujúcich sa etnických, resp. národných spoločenstiev.

Skúmanie Tablicovho vzťahu k *liternému umeniu* v jeho komplexnom význame, ktoré je možné uskutočniť na materiáli jeho výrokov či už z básnických a prozaických textov, alebo aj zo sprievodných komentárov k vydaniam jeho vlastných i prekladových kníh, môže čo to naznačiť o jeho nazeraní naň práve ako na samostatný druh umenia.

Knihy – knižnú kultúru ako možnosť kontaktu s poznáním či prostriedok na získanie vzdelanosti – považoval Tablic za zdroj životnej inšpirácie, resp. za akýsi štartovací mechanizmus ľudskej motivácie ku konaniu. Svedčí o tom najmä jeho túžba, aby knihy „uspokojovali“ svojich čitateľov. Presadzoval názor, aby knihy zaujali svojho čitateľa nielen bohatstvom sprostredkúvaných poznatkov a svojou mravnou dokonalosťou, ale aj tým, že v ňom budú aktivovať a podporovať jeho vlastné uvažovanie, rozhodovanie i vnútorné prežívanie. (Nie je dôležité, koľko kníh človek prečíta, ale koľko si dokáže načerpať z ich múdrosti a pretaviť do svojho života.¹⁹)

Často upozorňoval na to, že ľudia by sa mali prostredníctvom kníh naučiť samostatne myslieť, poznávať svet a rozhodovať sa na základe vlastného uváženia. Mali sa tak

¹⁸ TABLIC, Bohuslav: *Předmluva*. In: *Augšpurské konfesí aneb Vyznání víry*. Vacov, 1808, nepag.

¹⁹ V tomto duchu pristupovalo k vzdelávaniu a čítaniu kníh aj *Ratio educationis* z roku 1777, keď odporúčalo, aby sa zbytočne nekládol dôraz na množstvo prečítaných kníh, ale na kvalitu vybraných textov (*Ratio educationis* 1777 a 1806. Bratislava : SPN, 1988, s. 144).

Napríklad vo vyučovaní domácej histórie na gramatických školách nebolo prvoradým cieľom vychovávať dôležitých učencov ovládajúcich všetky fakty, ale „šľachetných občanov a verných poddaných, pre ktorých je vlast' záležitosťou srdca“ (tamže, s. 124). Podobnosť medzi týmito myšlienkami a Tablicovým zdôrazňovaním výchovnej funkcie a individuálneho prístupu vo vzdelávaní zrejme nie je náhodná.

naučiť spoznávať samých seba. No okrem rozvíjania rozumových schopností im mali knihy slúžiť aj na „*uspokojení mysle*“.²⁰ A tak okrem požiadavky intelektuálneho či etického formovania čitateľa zohrala práve otázka akceptovania a podpory vnútorného prežívania čitateľa pri percepcii literárnej výpovede, resp. požiadavka pútavosti literárneho prejavu, zrejme tú najdôležitejšiu úlohu pri definovaní nového významu pojmu *literné umenie* ako osobitného druhu umenia, teda literatúry.

So zvyšovaním nárokov kultúrneho sveta na prejavy jednotlivých druhov umení, predovšetkým na výtvarné umenie či architektúru, tak dochádza aj k výraznejšej estetizácii literárneho prejavu. Skupina literárnych diel, v ktorých sa začali čoraz častejšie udomáčňovať estetizujúce prostriedky, sa tak postupne (treba uznať, že v uhorskom kultúrnom kontexte až v čase vrcholu 18. a začiatku 19. storočia, teda s výrazným časovým sklzom za ostatným kultúrnym svetom) vymedzuje ako osobitý druh umenia, ktorý sa dnes označuje ako literárne umenie, resp. *literatúra*. Vo svojich počiatkoch bol však tento druh umenia rovnako sumarizujúco – ako už spomenuté významy vzdelanosti a knižnej kultúry – zahrnutý pod pojem *literní umění*.

O tom, ako Tablic diferencoval obsahovú náplň pojmu *literatúra* vo vzťahu k pojmu *literné umenie*, píše Gizela Gáfriková v štúdii K Tablicovmu historiografickému konceptu slovenskej literatúry: „Aj pri zjavne osvietensky formulovanej vzdelávacej a osvetovej funkcii ho (pojem literatúra – pozn. L. R.) do značnej miery ‚uvoľňuje‘ zo synkretických väzieb na vzdelanosť, školstvo, rozmanité náukové disciplíny a pod. V takomto rozšírenom význame ho nahrádza – v predpisovnej slovenčine i češtine dlhodobo zaužívaným – výrazom *literní umění*, rovnako sa však uňho nájdú príklady synonymického používania oboch pojmov. Pod konkrétne vymedzeným pojmom slovenská literatúra Tablic na druhej strane ‚synekdochicky‘ rozumie iba básnické výtvary, resp. literárnu tvorbu realizovanú veršovou formou.“²¹

Dôkazový materiál pre potvrdenie takéhoto vysvetlenia diferenciačného procesu literatúry ako osobitného druhu umenia by mohol poskytnúť dôsledný literárnoteoretický rozbor Tablicových básnických textov. Avšak už na základe niektorých Tablicových vyjadrení možno konštatovať, že v prvotnej fáze tohto procesu v našom kultúrnom prostredí patrí výrazná pozícia práve jemu.

Podľa dobových zmienok bol Tablic známy ako vychýrený rečník a kazateľ a sami jeho poslucháči si žiadali, aby knižne vydal práve svoje kázne – „*Dávno mne moji přátelé pobízeli, abych spoň jeden roční běh svých kázání na světlo vydal...*“²² Jeho výpovede vo forme kazateľských prejavov mali teda úspech aj odozvu. No v záujme pritiahnuť ľudí k čítaniu kníh, so zámerom vypestovať v nich priaznivý vzťah či náklonnosť ku knižnej kultúre a vzbudiť v nich túžbu po vzdelávaní, rozhodol sa *literní umění* urobiť prítlačnejším prostredníctvom básnickej tvorby – „*chtějíc rozšiřováním na vzdělání rozumu a srdce obyvatelův naší milé Slávie pracovati, často o tom v samote přemýšlel, i s jinými národu našeho učenými mluvil, kterak by láska k liternímu umění v srdci milých našich*

²⁰ TABLIC, Bohuslav: Předmluva. In: *Jana Augusta Hermese... Kniha Zpovědní*. Vacov, 1800, nepag.

²¹ GÁFRIKOVÁ, Gizela: K Tablicovmu historiografickému konceptu slovenskej literatúry. In: *Slovenská literatúra*, roč. 51, 2004, č. 4, s. 264.

²² TABLIC, Bohuslav: Věnování. In: *Sbírka Svatých Řečí*. Vacov, 1821, nepag.

vlastenců nejjistěji a nejpůsoblivěji rozžata, a toužení po knihách i veliké užitečné známosti vzbuzeno býti mohlo; tedy se mne i jiným vydávání básní a nevinných zpěvů nejjistěji k dosažení tohto cíle prostředek býti zdál“.²³

Jeho rozhodnutie písať vo veršoch, bolo celkom pragmatické: „z dvou příčin verše sem zvolil. První zdáti se bude obecná, že základy, pravidlá a příkázání takto psaná jednak více z počátku na čtenáře dorážejí, jednak snadněji za tím v paměti zachovávána bývají. Druhá zdáti se bude prostá, ale jest pravdivá. Nalezl sem totiž, že na tento způsob dala se mi onano pravidla kratčejí, nežli samé nevázané řeči vyjádřiti, a nic není pravdivějšího, než to, že mnoho jak moci, tak i milosti (líbeznosti, grace) důkazův aneb naučení na jejich krátkosti závisí.“²⁴ Tablic bol presvedčený, že text písaný vo veršoch sa prostredníctvom svojich rytmických efektov a netradičnými vyjadrovacími prostriedkami čitateľovi rýchlejšie a spoľahlivejšie uloží v pamäti, a tak zostáva dlho živý v jeho vedomí, čo následne aj predlžuje možnosti ovplyvňovania jeho konania. Ďalším pozitívom je stručnosť básnického textu. Ide o tzv. básnickú skratku, keď sa vo viacúrovňových, viacznačných básnických obrazoch na malej rozlohe kumuluje zložitý obsah výpovede, ktorý by v „nebásnickom“ texte bolo potrebné vyjadriť v úplnom znení na oveľa väčšom priestore. Svojou zdĺhavosťou by takáto výpoveď mohla u čitateľa vyvolať nezáujem, ba až odpor.

Nemožno však obísť ten fakt, že toto „didaktické“ zdôvodnenie pochádza až zo záverečnej fázy Tablicovej tvorivej činnosti, čo naznačuje, že rozhodujúcu úlohu pre Tablicovo básnické smerovanie mohli mať aj ďalšie podnety celkom iného charakteru. (Napríklad to mohol byť len jeho osobný záujem zdokonaľovať sa v literárnej tvorbe a vyskúšať napodobovanie vzorov iných autorov. Rovnako ho však k tomu mohla inšpirovať aj túžba prispieť k obohateniu národnej literatúry.)

Zdôvodnenie jeho rozhodnutia rozšíriť žánrový rozsah svojej tvorby aj o básnické formy možno nájsť v Predmluve k *Pamětiam I.*: „básně mají něco do sebe, což srdce člověka až v nejhlubším jeho vnitřku jímá; ony – jakž i historie literatury jiných národů o tom svědčí – rozkřesávají onen svatý oheň lásky k literárnímu umění, kterýž jestli se jednou v srdci člověka sňal, stává se v něm neuhasitelným, a pomalu celého člověka tak opanuje, že potom tak po knihách, jako žiznivý po nápoji, dychtí, k jejich čtení příležitosti hledá, a prázdné od povolání svého hodiny tímto užitečným zaměstnáním vyplňuje.“²⁵ Upozornil tak na schopnosť básnických textov – teda literárneho prejavu, v ktorom sú využité estetické vyjadrovacie prostriedky – intenzívnejšie zapôsobiť na príjemcu aj prostredníctvom aktivizovania jeho zmyslového vnímania, „pošteklenia“ jeho prirodzeného temperamentu a citov. Tablic si teda zrejme uvedomoval, že výsadou takéhoto typu literárnych textov je ich oveľa väčšia schopnosť zaujať čitateľa.²⁶

Tablicovo vlastné sebahodnotenie ako poetu nebolo príliš sebavedomé – „I přičinil sem se tedy i já k překládání básní a zpěvů z cizích řečí, a skládání původních, s jakým

²³ TABLIC, Bohuslav: Predmluva. In: *Paměti I.* Vacov, 1806, nepag.

²⁴ TABLIC, Bohuslav: Uvedení. In: *Anglické Múzy v Česko-slovenském oděvu.* Budín, 1831.

²⁵ TABLIC, Bohuslav: Predmluva. In: *Paměti I.* Vacov 1806, nepag.

²⁶ Podľa Gizely Gáfríkovej: „najvhodnejšiu formu prebúdzania záujmu o vzdelanie našiel Tablic práve v poézii, ktorá podľa jeho presvedčenia najviac konvenuje mentálnemu a emocionálnemu ustrojeniu (prirodzenosti) Slovákov“ (GÁFRÍKOVÁ, Gizela: K Tablicovmu historiografickému konceptu slovenskej literatúry. In: *Slovenská literatúra*, roč. 51, 2004, č. 4, s. 262).

*šťěstím a prospěchem, o tom souditi není má věc, ale jiných mužů básnířství česko-slovenského povědomých.*²⁷ Na druhej strane ale treba brať do úvahy, že takáto formulácia bývala do značnej miery zdvorilostným gestom a vyjadrením tzv. autorskej skromnosti.

Vo svojej rôznorodej literárnej tvorbe Tablic zostával verný svojim prvotným zámerom, podľa ktorých mal byť literárny prejav v prvom rade posolstvom, prostredníctvom ktorého má autor možnosť prihovoriť sa čitateľovi, a istým spôsobom naňho pôsobiť výchovne. Pravdepodobne preto sú Tablicove básne vo viacerých prípadoch obsahovo a myšlienkovy identické s jeho prozaickými, resp. kázňovými textami. Pri ich tvorbe modifikoval len ich formálne stvárnenie a použil odlišné vyjadrovacie prostriedky. Táto skutočnosť by však nijako nemala ovplyvňovať hodnotenie celkovej úrovne jeho básnickej tvorby. Je totiž vôbec jedným z prvých autorov, ktorí do nášho kultúrno-spoločenského časopriestoru vniesli nový pohľad na literárny prejav tým, že si osobitne začal všímať jeho estetickú funkciu.

Tablicove predstavy o estetickej hodnote literárneho prejavu, a teda o literatúre ako o samostatnom druhu umeleckej činnosti, sa mohli utvárať pod vplyvom viacerých faktorov. Je napríklad dosť pravdepodobné, že sa výrazne inšpiroval európskym umením. Zdrojom tvorivej inšpirácie mu mohla byť jeho záľuba v čítaní cudzojazyčných literárnych diel. Takto získané poznatky potom aplikoval a tvorivo využíval aj vo svojich vlastných literárnych prácach. Je možné, že práve týmto spôsobom chcel demonštrovať a dokázať schopnosť a vhodnosť domáceho literárneho jazyka pre tvorbu kvalitných literárnych – umeleckých diel. (Pre poznanie kultúrneho vývinu v našom spoločenskom kontexte by mohlo byť prospešné, keby literárna veda intenzívnejšie prezentovala a docenila kvalitu Tablicových prekladov a najmä ich vplyv na posun vo vnímaní literatúry ako špecifického umeleckého prejavu.)

Nezanedbával ani literárnu spoluprácu v domacom kultúrnom prostredí. Pri hľadaní riešenia domácej komplikovanej kultúrnej situácie sa kontaktoval predovšetkým s predstaviteľmi blízkeho a aktívnejšieho českého spoločenského života, čoho dôkazom je nielen zachovaná korešpondencia (napríklad s Jozefom Dobrovským), ale aj akceptovanie Tablica v súdobých českých literárnoteoretických prácach ako plodného a pomerne úspešného literárneho tvorcu.²⁸

Rovnako sa zaujímal aj o domácu kultúrnu a literárnu tradíciu. Literárnohistorickými aktivitami nielen že potvrdil svoj záujem o dejiny, ale výraznou mierou prispel k poznaniu a doceneniu viacerých svojich literárne činných predchodcov, pochádzajúcich zo slovenského jazykového prostredia, a tak zároveň aj k pozdvihnutiu literárneho a kultúrneho vedomia slovenského spoločenstva.

Vo svojich úvahách dokonca akceptoval aj význam domácej ľudovej tradície pre literárne povedomie slovanského kultúrneho spoločenstva; upozorňoval predovšetkým na jej estetickú hodnotu a emotívnu silu, ktorú považoval za jeden zo základných atribútov kvalitného literárneho prejavu (o ľudových piesňach sa vyjadril, že sú „*pronikavé a srdce prorážející*“).²⁹

²⁷ TABLIC, Bohuslav: Předmluva. In: *Paměti I. Vacov*, 1806, nepag.

²⁸ PUCHMAJER, Antonín: *Nové básně*. Praha, 1814.

HNĚVKOVSKÝ, Šebastián: *Zlomky o českém básnictví zvláště pak o prosodii v šesti listech*. Praha, 1820.

²⁹ TABLIC, Bohuslav: *Paměti I. Vacov*, 1806, s. XII.

Treba však brať do úvahy, že Tablicovo literárne vzdelanie podľa všetkého neprevyšovalo stredoškolskú úroveň, akú poskytoval vtedajší uhorský vzdelávací systém. Podľa princípov *Ratio educationis* sa pravidlá umeleckého literárneho prejavu na rozdiel od rétorických slohových cvičení vyučovali len ako vedľajší predmet.³⁰ Ani počas štúdií v Jene sa nešpecializoval na štúdium literatúry a v tejto oblasti sa vzdelával jedine v rámci svojich osobných záľub a vďaka aktivitám *Slovanskej spoločnosti*. Väčšinu svojich poznatkov o tvorbe literárnych diel získaval teda zo samoštúdia dostupných literárnoteoretických prác, predovšetkým však antických (Aristotelova *Poetika*, Horatiov list *Ad Pisones*) a súčasných českých (Thámove *Básně v řeči vázané*; 1785, Puchmajerove almanachy od roku 1795 a neskôr aj Jungmannovu *Slovesnost*; 1820).

Všetky tieto záujmy mohli podnietiť Tablica k rozhodnutiu, aby sa intenzívnejšie začal zaujímať o aktuálny stav literárnej produkcie a možnosti ďalšieho smerovania *literného umenia* ako umenia literárneho prejavu v domácom/slovenskom kultúrnom prostredí. Literárnu produkciu totiž považoval za dôležitý znak kultúrnej vyspelosti každého jazykového spoločenstva.

V rovnako veľkej úcte ako knihy mal Tablic aj všetkých ľudí, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom (nie len vlastnou autorskou tvorbou) pričínili o rozširovanie a zdokonaľovanie literatúry a *literného umenia*. Nazýval ich „o literaturu zasloužilými lidmi“.³¹ Treba pripomenúť, že za „*literně činného*“ človeka bol na konci 18. storočia považovaný každý, kto mal prehľad v dovedejšej literárnej a knižnej produkcii, a zároveň aj v dovedejšej vzdelanosti, čo bolo samozrejmom povinnosťou každého vzdelanca tej doby (*Historia litteraria* ako vedná disciplína mala napomáhať vzdelancom orientovať sa vo svete celej dovedejšej vzdelanosti).³² Vlastná literárna produkcia teda nebola nutnou podmienkou toho, aby bol niekto označený týmto výrazom. Mnohí z nich však zvyčajne bývali aj tvorcami vlastných kníh. Knihy sa v tom čase nechápali ako prejavy autorových umeleckých, resp. beletristických ambícií, ale viac boli považované len za prostriedky sprostredkúvania často iba preberaných informácií a myšlienok.

Na označenie ľudí venujúcich sa literárnej tvorbe používal Tablic viacero výrazov: „spisovatel“, „skladatel“, „poeta“, „básník“ či „veršovec“. Aj keď ich on sám nikde presne nedefinoval, nie je vylúčené, že analýza jeho literárnohistorických textov by mohla naznačiť ich možné špecifiká.

³⁰ „Na vyučovanie predmetu pestovanie básnického a prozaického slohu budú slúžiť doteraz rozšírené predpisy.“ – tak sa píše pri zozname učebníc pre jednotlivé predmety v *Ratio educationis* z roku 1777 (*Ratio educationis 1777 a 1806*. Bratislava : SPN, 1988, s. 153).

Ratio educationis z roku 1806 už uvádza medzi učebnicami päť kníh poetiky Josepha Juvenca *Institutio-num, poeticarum libri quinque*. Benátky, 1743 – prvé vydanie (tamže, s. 307).

³¹ TABLIC, Bohuslav: Předmluva. In: *Paměti III*. Vacov, 1809.

³² „*Historia litteraria* nadväzovala na polyhistorické úsilie stredoveku. Predstavovala v podstate (najmä v počiatkoch) katalógy a zoznamy kníh, práce bio-bibliografického charakteru, ale neskôr i pokusy o diachronickú a synchronickú systemizáciu jednotlivých vied, resp. knižnej vzdelanosti a písomníctva vôbec. V istom zmysle ju možno považovať za „precedens“ dejín vedy, kultúrnej i literárnej histórie a bibliografie“ (GÁFRIKOVÁ, Gizela a kol.: *Pannonia docta. Učená Panónia*. Bratislava : VEDA, 2003, s. 13 – 15).

Napríklad o Jánovi Silvánovi napísal, že je „z nejstarších nám známých písni slovenských skladatelův“.³³ Pojem *skladatel* tak použil na označenie autora, ktorý sa zaoberal tvorbou „piesní“ – čiže tvorbou vo viazanej reči. Preto by sa hypoteticky dalo uvažovať aj o tom, či týmto pojmom nechcel označovať tých literárnych tvorcov, ktorí sa venovali básnickej činnosti. Na druhej strane, pojem *spisovatel* by potom mohol byť použitý všeobecne na označenie všetkých autorov, teda aj tých, ktorí iba „spisovali“, čiže popisne zaznačovali, isté informácie bez výraznejšieho záujmu o estetizáciu ich literárneho prejavu (napríklad autorov textov z oblasti literárnej histórie alebo cirkevných dejín a pod.).

Tieto nepatrné a nesystematické náznaky rozlišovania ich sémantického významu by bolo možné vysvetliť na základe istého kritéria, ktoré by sme dnes mohli nazvať ako estetické kritérium. Je síce nepopierateľné, že aj *spisovatelé* vo svojich spisoch preukazovali istú dávku literárnej vzdelanosti (povedané dnešným jazykom), teda istú vycibrenosť štýlu a jazyka.³⁴ No *skladatelé* ako tvorcovia piesní a básní museli ovládať pravidlá poetiky a metriky, ktoré sa používali od čias Aristotela, a aplikovali ich do vlastnej tvorby podľa konkrétnych možností a typických znakov jazyka. Vzhľadom na to, že ich tvorbou boli napríklad texty piesní, ktoré sú viazané na istý, predovšetkým rytmicky presne vystavaný nápev, museli „*skladatelé*“ o to prísnejšie dbať na dodržiavanie týchto pravidiel.

Skutočnosť, že na mnohých iných miestach – napríklad v básni *Spisovatel*³⁵ – používal tento termín spoločne pre oba typy autorov, však viac nasvedčuje tomu, že oba pojmy nerozlišoval až tak dôsledne. To ale jednoznačne nevylučuje možnosť istej, aj keď nie jasne definovanej špecifikácie.

Proti takýmto úvahám však stoja aj viaceré príklady zo súdobej literatúry. Tie totiž svedčia práve o tom, že pojem *skladatel* nemal celkom jednoznačný význam a nepoužíval sa výlučne iba na označenie autorov rôznych foriem viazanej reči, teda básní. Tento pojem sa používal v oveľa širších konotáciách, pretože prvorado bol považovaný za ekvivalent latinského termínu *compositor* vo význame tvorca, autor. S priradením takéhoto širokého sémantického záberu podľa všetkého prenikol aj do českej a slovenskej lexiky. V doslovnom preklade ako *Skladač* ho uvádza Anton Bernolák vo svojom *Slowári* ako samostatné heslo s popisom „*Knih, Weršow etc., autor, compositor, is, m., (syn. Skladatel)*“.³⁶ Juraj Palkovič v *Česko – nemecko – latinskem slovníku* uvádza ako samostatné heslá aj *skladatel, e, m.* s vysvetlením „*Verfasser, auctor, scriptor*“, aj *skladač, e, m.* ako „*überhaupt der etwas zusammen legt*“.³⁷ No a pojem *skladatel* vo všeobecnom význame ako spisovateľ používal aj J. I. Bajza v knihe *René mládenca príhodi a skúsenosti*.³⁸

³³ TABLIC, Bohuslav: *Paměti I.* Vacov, 1806, s. XVII.

³⁴ Ako uvádza *Ratio educationis* z roku 1777 stylistickej úprave rečníckych tém v materinskom i nemeckom jazyku sa venovali žiaci už v ľudových školách, pričom náročnosť sa úmerne zvyšovala so stupňom škôl. Až v gymnáziách sa začali vysvetľovať základné pravidlá „elokvencie“ – či už išlo o prozaickú, alebo básnickú formu reči (*Ratio educationis 1777 a 1806*. Bratislava: SPN, 1988, s. 95).

³⁵ TABLIC, Bohuslav: *Poezye IV.* Vacov, 1812, s. 104 – 107.

³⁶ BERNOLÁK, Anton: *Slowár Slowenský – Česko – Latinsko – Německo – Uherský. IV. R – U.* Budín, 1825 – 27, s. 2955.

³⁷ PALKOVIČ, Juraj: *Böhmisch – deutsch – lateinisches Wörterbuch. Zweite Band O – Ž.* Pressburg, 1821, s. 2132.

³⁸ BAJZA, Jozef, Ignác: *René mládenca príhodi a skúsenosti*. Ed. J. Tibenský. Bratislava, 1955, s. 57.

Timotea Vráblová pojem „*spisovatel*“ v dobe vymedzenej rokmi 1785 – 1786 zase považuje za rovnocenný/rovnoznačný s latinským pojmom „*skribent*“. Tento pojem označoval inštitúciu autora, ktorá „zohrávala významnú úlohu pri budovaní ‚projektu vzdelanosti a kultúry‘ (...) V tomto ponímaní predstavoval nielen autora, ale aj sprostredkovateľa vzdelanosti, učenca, učiteľa, človeka šíriaceho osvetu. Spomedzi všetkých skribentov sa veľmi často spomínajú najmä tí, ktorí píšu o historických udalostiach (...) Skribent bol totiž priamo zodpovedný za pozdvihnutie svojho národa i medzi inými etnikami (...) Prináša čitateľom príspevky, ktoré reprezentujú rôzne druhy literárneho umění (...), aby sa tak Slováci mohli správne vnútorne formovať“.³⁹

Problematika presného sémantického výkladu týchto pojmov si vyžaduje ešte podrobnejšie preskúmanie rozsiahlejšieho dobového materiálu. Preto je potrebné obsahy pojmov *poeta*, *básník*, *veršovec* a najmä *skladateľ* prvorado považovať za totožné so statutom literárneho tvorca.

Tablic mal v úcte nielen tvorcov, ale aj bohatých mecénov, ktorí vydávanie kníh podporovali finančne. „Čím větší cena jest a platnost literárního umění, tím větší vážnost zasluhují všickni ti muži, kteří literárnímu umění, buďže skrze vlastní sebe v něm cvičení, aneb pilné jeho zdělávání a ochotné ve vlasti rozšiřování i zvelebování napomáhají.“⁴⁰ Poznamenal, že aj samotní autori kníh si vysoko vážili svojich mecénov – „ich požehnaná památka i mezi spisovateli vlasti naši nám pozůstala“. Vyzdvihovanie mecénov možno chápať (okrem „povinné“ úcty k sponzorom) aj ako stimulovanie vzniku a etablovanie sa slovenskej kultúrnej verejnosti, ktorá vytvára priaznivé podmienky pre tvorcov (umelcov).

Uznanlivo ich spomínal predovšetkým v dedikačných príhovoroch. Okrem tradičného vyrátavania titulov a hodností popisoval v nich s oveľa väčším dôrazom ich zásluhnú činnosť pri šírení *literárního umenia*. Spomínal pritom nielen ich podporné aktivity pri vydávaní kníh, ale aj pri zveľaďovaní vzdelanosti a kultúry. „Odtudto jest viděti, že muži takoví, kteřížto literárnímu umění ve vlasti napomáhají a je všelijak v krajině rozšiřují, jsou zvláštní krajinského štěstí podpory a nástrojové... Oni to jsou ve vlasti, co nejdražší kamenové na královské koruně, kteráž od nich i veliké jasnosti, i vysoké ceny nabívá...“⁴¹

Napríklad vo *Věnování* prvých dvoch zväzkov *Poezyí* (Vacov 1806, 1807) napísal o Michalovi Žarnocaym, že bol: „*literárního umění horlivý a povědomý milovník*“, resp. „*zvláštní a povědomý milovník poetického umění*...“ Tretí a štvrtý zväzok *Poezyí* (Vacov, 1809, 1812) zase venoval „*Výsoce urozenému Panu Jiřímu Zmeškalovi z Domanovce*“. Označil ho za príslušníka slávneho a významného rodu, ktorý práve svojou podporou

³⁹ VRÁBLOVÁ, Timotea: Projekt rozvoja „jazyka a vzdelanosti“ v Starých novinách literárního umění. In: *Slovenská literatúra*, roč. 51, 2004, č. 4, s. 278.

Na pozadí poznávania cudzích národov – ich zvykov, mentality, hodnôt, viedli spisovatelia domáce obyvateľstvo k vzájomnej tolerancii s ostatnými národnými spoločenstvami, ale zároveň sa ho snažili motivovať k úcte voči vlastným hodnotám. Viedli ho k poznávaniu, pestovaniu a zdokonaľovaniu vlastného materinského jazyka, odkrývali jeho vlastnú históriu a celkovo prispievali k zvyšovaniu úrovne života. Podporovali rozvoj vedy a zavádzanie jej výdobytkov do bežného života. Zároveň sa na čitateľov snažili pôsobiť aj výchovne, usmerňovali formovanie ich mravných postojov a hodnotovej orientácie (tamže).

⁴⁰ TABLIC, Bohuslav: *Věnování* Michalovi Žarnocaymu. In: *Paměti I.* Vacov, 1806, nepag.

⁴¹ Tamže.

vydávania kníh, napomáhal rozvoju domácej reči a kultúry, zároveň prispel aj k rozširovaniu poznania, k modernizácii a zvyšovaniu úrovne celej spoločnosti: „*naší pak Slovenskou řeč nejen v soukromích, ale i veřejných stoličních shromážděních, proti jejím odpůrců chválitebně zastávati ráci, začez každý dobře vlasti žádostivý krajan (mu) v srdci svém tuze zavázán zůstává.*“

Venovania mali zároveň aj sekundárnu funkciu, a to funkciu motivačnú. Ich úlohou malo byť podnecovanie čitateľov nielen k úcte voči spomínaným významným spoločenským činiteľom, napomáhajúcim šíreniu vzdelanosti, ale aj priamo k napodobňovaniu ich zásluhnej činnosti. Preto v nich Tablic neraz zdôrazňoval, že tak, ako podnecujú k činnosti odvážne činy slávnych hrdinov, rovnako by mali byť uznávaní aj tí, čo podporujú literárnu produkciu a vzdelanie – „*o literaturu zasloužilí muži*“. Za nasledovania hodné nepovažoval iba ich prejavy materiálnej podpory, ale predovšetkým docenenie hodnoty *literného umenia* pre celú spoločnosť:

*„Tyli méně zasluhuješ
Krásných věnců nežli rek,
Ješto nad něj zvelebuješ
Vlast svou, Nebi činiš vděk.*

*Ty, jenž v vlasti rozněcuješ
Světlo božské moudrosti,
Umění květ rozšiřuješ,
Učené máš v vážnosti.*

*Tobě sluší růže sněsti,
Tobě písně zapěti,
Tobě krásné věnce plésti
Tobě sloupy stavěti!“⁴²*

Niekedy sa zdá, akoby Tablic stotožňoval poslanie a význam ľudí zaoberajúcich sa *literným umením* s poslaním tých, ktorí mali na starosti ľudskú dušu. Akoby sa tu prejavila tá skutočnosť, že v ňom samom sa stretli obe tieto povolania.

*„Přeblažený, komu Nejvyšší Pán z štědroty božské
Běh zemských zdloužil let k prospěchu cirkve i obce,
Jenž sobě od ranní zemské doby službě nebeské
Oddal a nábožné modlitby i písně kající
Přednášel, co milou obětí kadě Tvůrci dobrému,
Až k nejpozdnější šedivosti chvíle večerní,
Rozpřestíraje přeblaženou v něm pravdy nebeské
Světlost, osvěcoval mne, k cnosti ponoukaje vůli,
Potvory podrážel všelikých bludů vítězoslavně,*

⁴² TABLIC, Bohuslav: Věnování Michalovi Žarnocaymu. In: *Paměti II*. Vacov, 1808.

*Zlost udusil v prsích, než padla do hříchů kaliště,
Pod křížův břemenem vzdychajícím balzamu vlil, tak
Víru jejich posílil mdlou, rány a jizvy uličil,
Tím země bydlitelův blaženost rozhojnil, a nad to
Oblaženým v nebi přesladké vlil v ňadra radosti.“⁴³*

Analýza Tablicových výrokov z jeho literárnohistorických prác a komentárov k vydaniám jeho vlastných i prekladových kníh vedie ku konštatovaniu, že pojem *literné umění* používal vo všetkých jeho významoch; žiaden z nich neuprednostňoval a ani žiaden neodsúval do úzadia. I keď, možno práve pre ich vzájomnú spojitosť, je v niektorých prípadoch komplikovanejšie určiť, o ktorý význam ide. Napríklad v texte: „*literní umění štěstí člověka vysoce zvyšuje; neštěstí pak a bídu jeho ne jen ulevuje, ale k skončení, nýbrž v zapomenutí uvodí*“ (*Poezye I.*, Předmluva) je možné tomuto pojmu priradiť aj význam vzdelania, ale aj druhu umenia, resp. spôsobu estetického nazerania na svet.

Skutočnosť, že v pojme *literné umění* sa skĺbilo nielen označenie procesu (odovzdávanie informácií a vzdelávanie) a priestoru, v ktorom sa tento proces môže uskutočniť (knihy a literárna produkcia), ale zároveň aj možného špecifického spôsobu jeho realizácie (estetizácia literárneho prejavu), teda len opätovne potvrdzuje synkretický charakter tohto pojmu.

SUMMARY

The art of literature – both in the written and in oral form is a basic mean for transmitting of information. In the both meanings, referring to either to books or the book culture and also in the abstract meaning referring to education and knowledge, it should primarily mobilize effort to improve life condition of people and to be involved in the process, contributing to stabilization of ethical and religious norms in the social consciousness. Its meaning was increased in relation of the mean for stimulation of language and cultural consciousness of the ethnic and national groups.

Research of the Tablic's understanding of *the art of literature* in its complexity includes searching the material and his statements in the both poetic texts and fictions or in the commentaries that were and additional supplements of his editions or translations. He seems to make clear differentiation of particular types of literary expression. He differentiated informative texts from the texts with aesthetic function.

⁴³ TABLIC, Bohuslav: *Radostné jubileum anebo Padesátiletí kazatelského ouřadu Pána Pavla Šramku*. Banská Štiavnica, 1823.